

Соціальні та педагогічні умови розвитку полікультурної освіти майбутніх учителів Канади

У статті досліджується історія розвитку педагогічної освіти Канади, яка однією з перших країн у світі почала впроваджувати ідеї та принципи мультикультуралізму в освітній процес.

В статье исследуется история развития педагогического образования Канады, которая одной из первых стран в мире начала внедрять идеи и принципы мультикультурализма в образовательный процесс.

The article analyses the history of pedagogical education in Canada, which is one of the first countries in the world began to implement the ideas and principles of multiculturalism into educational process.

Історія розвитку вчительської професії зазнала важливих змін у другій половині ХХ століття. Здебільшого всі країни світу (США, Канада, Велика Британія та інші) звернули увагу на вдосконалення фаху вчителя і визначили освітню реформу своїм основним пріоритетом. Сучасне суспільство спрямоване на культурний розвиток людини та її духовного світу. Підготовка нової генерації вчителів із високим рівнем загальної та педагогічної культури – це один із напрямів реформування освіти [1].

Метою статті є вивчення педагогічної науки Канади, зокрема полікультурної освіти майбутніх учителів.

На думку канадського вченого О. Райта, ідея полікультурності, унікальності та самоцінності кожної особистості, від якої суспільство чекає посилюючого й обов'язкового внеску, стає провідною у вихованні. Полікультурна діяльність не повинна ставати одним із пунктів навчальної програми, а повинна втілюватися у відношеннях, у фундаментальній моралі, у рішучості розширити культурні засади освіти, її методи і засоби [2].

Канадська нація формувалася з іммігрантів. Полікультурність виявилася могутнім знаряддям створення нації на поліетнічній

основі. Перші поселенці з Англії та Франції заклали основи двомовної культури. Етнічний склад Канади дуже неоднорідний. До прибуття європейців на території сучасної Канади проживало близько 50 спільнот корінного населення, які належали до десятка мовних груп. Згодом у XVI-XVII століттях із прибуттям на територію Канади французів та в результаті їх шлюбів із корінним індіанським населенням виникла значна етнічна група метисів. Англійці, шотландці, ірландці та валійці почали прибувати до Канади після німців, датчан. В кінці XIX століття почалась імміграція в країну кленового листа з Європи та Азії [3]. Сьогодні тут проживає 44% англо-канадців, 28% франко-канадців, а також індіанці, ескімоси та іммігранти з багатьох країн світу. На початку минулого століття англомовне населення, яке контролювало Канаду, почало порушувати права корінних жителів та франкомовних канадців. Тому, до Канади вирушила Королівська Комісія для вирішення та усунення конфліктів. У результаті, у 1969 році була прийнята двомовність і двокультурність, яка й скасувала расові та етнічні бар'єри.

Згодом у 1971 році Канада перша у світі прийняла політику мультикультуралізму «Мультикультуралізм у межах двомовності», яка була проголошена прем'єр-міністром П'єром Трудо. Суттєво, що для реалізації політики багатокультурності в уряді Канади у 1972 році був призначений міністр із проведення політики багатокультурності та було створено спеціальний орган – міністерство у справах багатокультурності [4].

Отже, поліетнічність або полікультурність – характерна риса Канади, яку слід ураховувати в освіті, як об'єктивний наслідок історії цієї країни, де приплив іммігрантів не тільки не припинявся три з половиною століття, але й збільшився за останні десятиліття.

Ідея «єдності у різноманітності» є визначальною основою концепції полікультурності. Відтак, Конституція 1982 року закріпила за громадянами волю та право національно-культурного самовираження. Згодом у 1988 році визнання культурної розмаїтості було проголошено як базовий принцип канадського суспільства. Так, офіційно проголошувався курс на збереження та розвиток субкультур меншин, рівність культур у соціальному й культурному житті. Отже, полікультуралізм було визначено як «джерело сили та майбутнього Канади» [4].

За період свого існування мультикультуралізм пройшов три фази розвитку. На першій фазі розвитку увага приділялась захисту прав

канадців у галузі культури й лінгвістики та збереженню культурних цінностей національних меншин Канади. Протягом другої фази розвитку увагу було зосереджено на питаннях справедливості по відношенню до національних меншин, громадських та політичних правах. Нарешті, на заключній фазі акцент робився на прийнятті політики мультикультуралізма всіма секторами в суспільстві [5].

Тож полікультурність у сучасній Канаді передбачає не лише терпимість, але і взаємне поняття культур, активне бажання не тільки зрозуміти, але і прийняти чужу культуру, а також охоче поділитися власною.

Канадська політика мультикультуралізма успішно проводиться й на федеральному рівні. Так, за тридцять років існування вищезгаданої політики освіта зазнала багато змін. Зокрема кількість мов, які пропонуються для вивчення у школах зросла від 2 до 15 [5, с. 7].

Особливістю канадської освіти є її багатокультурність. Так, згідно принципу мультикультуралізма в освітній галузі існують рівні можливості в системі освіти для всіх етносів реалізувати свої культурні потреби.

У контексті досліджуваної проблеми суттєве значення має те, що Міністерство освіти Канади приділяє багато уваги полікультурній підготовці вчителів та формуванню в них педагогічної майстерності різними засобами.

Значна увага приділяється освітньому рівню представників етнічних меншин. Так, Міністерство освіти Квебеку підтримало різноманітні програми, націлені на «перші нації». Слід зазначити, що завдяки фінансовій підтримці Міністерства у 1990 році вчителі та адміністратори народності Крі почали розробляти проект, у рамках якого була створена програма для учнів початкової школи мовою крі. На сучасному етапі вся програма до четвертого класу написана цією мовою [6, с. 450].

Також педагоги народності Могаvk помітили, що учні шкіл для могаvk не мали відповідного уявлення про роботу бібліотек, оскільки це було далеко від культури цієї народності. Міністерство допомогло вирішити цю проблему, простеживши шляхи зацікавлення учнів у бібліотеках [6, с. 450].

Змінилась також і підготовка викладачів. Так, педагогічні програми при університетах мають велику кількість курсів із мультикультуралізма та міжкультурної освіти. Вся багатобарвність

національностей суспільства представлена у педагогічному складі шкіл [5, с. 7].

Тож розглянемо як реалізовувалась політика мультикультуралізма у вищій педагогічній освіті Канади.

Суттєво, що програми з підготовки вчителів із корінного населення організовувались ще з 1970-х років із проголошенням політики багатокультурності. Метою програм було усунення несправедливості відносно корінного населення Канади, позбавленого багатьох політичних, економічних і соціальних прав (наприклад, здобуття професії вчителя). Як відомо, Конституція 1982 року виділяє три групи корінних народів, яких часто називають «першими націями Канади»:

Представники індіанських племен (понад 800 тис. людей), які розмовляють 58 мовами десяти мовних груп.

Метиси (200 тис. людей) – нащадки англійських та французьких переселенців, які поєдналися шлюбами з індіанськими жінками.

Інуїти (50 тис. людей) [7, с. 80].

Важливо простежити історичний розвиток освіти корінного населення Канади до набуття ним сучасного вигляду та підготовку вчителів для навчання перших націй. Аналіз історичної ситуації дасть можливість пояснити, чому мультикультуралізм у педагогічній освіті набув у Канаді такого обсягу.

Тож освіта інуїтів та інших представників корінного населення Канади традиційно проходила шляхом спостереження, практики та спілкування в сімейному колі, усного навчання, а також участі в різних зібраннях племені. Слід зазначити, що про професійних учителів мова не велася. У 1600-х років розпочалась формальна європейська освіта місцевого населення у Новій Франції, якими керували французькі релігійні товариства. Церква втручалась в освіту корінного населення. Тож, звернення місцевого населення до християнства та ознайомлення з цивілізацією – були головним завданнями місіонерських шкіл. Уперше освіта використовувалась для асиміляції корінних жителів із культурою колонізаторів. Починаючи з 1830-х років колоніальний (а згодом і федеральний) уряд посприяв церквам римсько-католицького та англіканського віросповідання у відкритті шкіл для місцевого населення, які проіснували до 1988 року [8, с. 8].

Із проголошенням Канадської конфедерації після 1867 року освіта для корінного населення набула двох форм: для індіанського населення вона стала федеральним обов'язком, а для представників перших націй стала провінційним обов'язком. Загалом на початку

XX ст. федеральний уряд відкрив 226 шкіл для індіанського населення, де більшу частину вчителів складали місіонери; програма навчання містила значну кількість релігійних предметів. Значна кількість дітей навчалась у початковій школі, й лише невеликий відсоток дітей закінчував школу та продовжував навчання. Суттєво, що першим університетом, який запровадив програми навчання для корінного населення був Університет Трент, що в Онтаріо [9, с. 115].

Багато професіоналів пояснювали низький рівень освіти корінних жителів тим, що мовами навчання були англійська або французька мови. Що і стало поштовхом створення та випробування програми підготовки вчителів із корінного населення у 1970-х роках [10, с. 90].

Сьогодні в університетах існують програми 53-ма мовами корінного населення та програми з полікультурної підготовки вчителів для роботи в школах із учнями, які є представниками «перших націй» [6, с. 452].

Вище згадані програми включають вивчення предметів індіанського та ескімоського циклів. За такими програмами готують учителів рідної мови та предметників.

У Канаді полікультурну освіту вивчають автохтонні групи населення у вищій школі. Так, у провінції Саскачеван функціонує індіанський федеральний коледж при університеті Рейджина, в якому навчаються щорічно близько трьохсот індіанців. Це єдиний в Північній Америці навчальний заклад університетського рівня, який очолюють індіанці і який орієнтований на навчання корінних етнічних груп. Випускники отримують ступінь бакалавра з історії культури, мистецтва та освіти індіанців. Для них створені навчальні заклади, а в окремих провінціях розроблені особливі програми навчання корінних народів. У Канаді розповсюджені два типи навчальних закладів для індіанців. Перший – під керівництвом корінних общин, який фінансує федеральна влада і призначений для жителів резервацій. Програми навчання відповідають провінційним вимогам та передбачають ґрунтовне вивчення корінних культур та мов. Другий тип створений для корінної меншості, котра проживає поза резервацією. Такі навчальні заклади організовують там, де є достатня кількість учнів корінних національностей. Програма містить вивчення корінних мов та культур. З 1968 року ведеться спеціалізована підготовка вчителів-аборигенів для роботи в подібних школах. У цих навчальних закладах упроваджуються спеціальні програми полікультурного навчання.

Полікультурний компонент офіційної політики Канади дозволяє багатьом групам емігрантів та їх нащадкам зберегти рівень культури історичної батьківщини. Право емігрантів, представників національних меншин на культурне самовираження закріплено в освітніх програмах більшості провінцій Канади. Влада провінцій Ньюфаундленд, Нова Шотландія, Британська Колумбія та ін. підтримують і фінансують вимоги емігрантських громад «третьої мови» (українців, італійців, німців), забезпечуючи навчання рідною мовою.

Як відомо, в Канаді існує 58 індіанських мов і діалектів, які становлять десять мовних груп. Програми відрізняються вивченням мови певного племені у поєднанні з англійською, викладанням низки предметів рідною мовою та введенням курсу історії та культури корінного населення. Зростаючий рівень викладання в індіанських школах свідчить про ефективність програм. Слід зазначити, що до деяких традиційних програм підготовки учителів відбувається включення предметів індіансько-ескімоського циклу [10, с. 90]. Наприклад, існує чотири програми для підготовки вчителів із корінного населення у коледжі освіти при Університеті Саскачеван. Спочатку вона була заснована як 2,5-річна програма, після закінчення якої видавався сертифікат. Зараз програма триває чотири роки, після її закінчення надається ступінь бакалавра освіти та вручається професійний сертифікат. Серед інших програм є такі:

- освітня програма вчителів північних територій, яка готує вчителів для північного Саскачевану («Дослідження аборигенів»);
- освітня програма для вчителів північно-західних територій, яка триває три роки та закінчується отриманням сертифікату («Вивчення канадських корінних народів»);
- освітня програма «Корінне населення в міських районах» для підготовки урбанізованого корінного населення провінції Саскачеван, яка передбачена для метисів і представників корінного населення, які не мають офіційного статусу. Програма з підготовки вчителів з корінного населення існує в університеті Британської Колумбії понад 25 років. Аналогічні програми діють в університеті Меморіал, університеті Нью Брансвік, університеті МакГіл і провінції Ньюфаундленд [6, с. 452]. Сьогодні діяльність вищезазначених програм досить важлива адже кількість учнів-аборигенів постійно зростає (наприклад, з 1984 до 1994 року їх кількість зросла від 31% до 73%).

Отже, ці програми дають можливість представникам корінного населення здобути професію вчителя. Тому й зросла кількість

учителів серед представників корінного населення у канадських провінціях. Полікультурні педагогічні програми дозволяють представникам корінного населення отримати спеціальність рідною мовою та готують фахівців із поширення міжкультурної освіти.

Багато уваги у Канаді приділяється освіті українців, яких тут проживає один мільйон осіб. На сьогодні понад 2100 учнів провінцій Манітоба, Саскачеван і Альберта навчаються в англо-українських двомовних школах, які функціонують з 1897 року, із введенням у дію урядом провінції Манітоба положення, згідно якого, за наявності у школі десяти й більше учнів, рідною мовою яких не є англійська, викладання слід здійснювати обома мовами. І уже в 1915 році українські й польські громади в Канаді мали 111 шкіл, у яких навчалося 6513 учнів. У Вінніпезі, а потім Брендоні, Манітобі у 1905–1916 роках діяла Русинська вчительська школа, яка здійснювала підготовку майбутніх учителів до двомовного навчання; її випускники одержували непрофесійний диплом третього класу, що визнавався у провінціях Манітоба й Саскачеван. Шкільні опікуни Північно-західних Територій у 1901 році дозволили викладання іншими, крім англійської, мовами, обмеживши останнє тільки однією спеціальною виховною годиною впродовж навчального дня. Провінція Саскачеван у 1905 році узаконила форму двомовної англо-української школи. Регіна – учительська школа для іншомовних громад, яка функціонувала у 1909–1914 роках і англійська школа для іноземців Веревіль, яка діяла у 1913–1918 роках, готували українські педагогічні кадри для загальноосвітніх шкіл [11].

У результаті англо-канадської реакції на поширення двомовних шкіл, уряд Манітоби скасував своє демократичне рішення у 1916 році. Але після 1945 року відбулась зміна офіційного ставлення до неанглійських переселенців й української мови повернулась до канадських шкіл. У 1971 році було прийнято вдосконалений закон, згідно якого за згоди шкільної ради будь-яка мова може використовуватися для здійснення виховно-освітнього процесу. Таким чином, українська двомовна освітня програма, як почалась у 1974 році, посприяла поширенню позитивного досвіду в інших провінціях. У 1980 році уряд провінції Манітоба дозволив викладання іншими мовами, (крім англійської чи французької), взявши за основу модель Саскачевану. Тож, україно-англійські виховання й освіта стали тут першою введеною білінгвальною програмою [11].

Слід зазначити, що головний успіх мультикультуралізма в українсько-канадському суспільстві – це двомовні програми, які посприяли виникненню нових суспільних організацій: англо-українських двомовних батьківських рад та численних провінційних батьківських організацій, яким завдячує розвиток унікальних канадських мультикультурних лінгвістичних програм (заснування видавництва для публікації педагогічних матеріалів, організація консультації з українськомовним консультантом та ін.).

У дусі полікультурної підготовки майбутніх учителів українська громада стала гарним прикладом для інших етнокультурних громад. Вона поділилася досвідом і знаннями з двома спільнотами та сприяла виникненню ще двох програм: англо-німецької двомовної програми (створеної у 1981–1982) та англо-івритської двомовної програми (1982–1983). Щорічно проходить обмін студентами у межах цих трьох програм. Отже, процес упровадження мультикультуралізма в систему педагогічної освіти Канади завершився створенням та функціонуванням різних національних програм, що є найкращим прикладом реалізації політики мультикультурізма в галузі освіти.

У результаті проведеного дослідження історії розвитку педагогічної освіти Канади ми дійшли висновку, що саме соціально-економічні умови, а також пов'язаний з ними попит на педагогічну професію, були одним із найважливіших чинників, що зумовлювали якість педагогічної освіти.

Список використаних джерел та літератури

1. Тодоров Л.В. Понятие культуры и построение теории содержания образования / Л.В. Тодоров // Педагогика. – 1999. – № 8. – С. 3-10.
2. Toward multicultural education. – Intercultural press, 1988. – 244 p.
3. Dhand H. Implications of multiculturalism for education / H. Dhand // The Canadian context. Retrieved November, 2004. – Режим доступу: <http://www.ncert.nic.in/journalnew/iechap 5.htm>.
4. Canadian Multiculturalism Act. – Режим доступу: <http://www.canadianheritage.gc.ca/progs/multi/policy/acte.cfm>.
5. Yereniuk R. Multiculturalism, public education and the Ukrainian Canadian Community / R. Yereniuk. – 2002. – 17 (113). – P. 7-9.
6. Belanger J. Literacy Education and Teacher Preparation: snapshots from Canada / J. Belanger, R. Bentley // Teacher Development. – 1997. – 1 (3). – С. 447-456.
7. Канада в условиях глобализации (международная научная конференция) // США – Канада: экономика, политика, культура / подготовил К.Ю. Шарановский. – 2003. – № 10. – С. 69-91.
8. Bell D. Aboriginal Education in Canada / D. Bell // Education Analyst. – 2003. – 7 (3). – С. 8-9.
9. Hamel T. Observations from Quebec: the emergence of a research culture in education through legitimacy and universitarisation / T. Hamel, M.-J. Laracque // 1940–2000. European Educational Research Journal. – 1 (1). – P. 99-117.
10. Грищенко Т.Л. Освітняські проблеми в Канаді / Т.Л. Грищенко // Рідна школа. – 1991. – №10. – С. 89-90.
11. Ukrainians // Multicultural Canada. Encyclopaedia. – Режим доступу: <http://www.multiculturalcanada.ca/mcc/esp/content/ukrainians.html>. – 4 серпня 2006 року.